

Отримано: 27 лютого 2014 р.

Прорецензовано: 18 березня 2014 р.

Прийнято до друку: 24 квітня 2014 р.

Транченко Л. В., Транченко О. М. Впровадження конкурентоспроможних інноваційних засобів у сільськогосподарське виробництво / Л. В. Транченко, О. М. Транченко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 25. – С. 60–65.

УДК 330.341.1

JEL Classification: Q16, O31

Транченко Людмила Володимирівна,

*доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту організації
Уманського національного університету садівництва,*

Транченко Олександр Михайлович,

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Уманського національного університету садівництва*

ВПРОВАДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО

У статті розкрито, що у процесі ресурсокористування та ресурсозбереження у сільськогосподарських підприємствах важливу роль відіграє впровадження новітніх конкурентоспроможних технологій та досягнень науково-технічного прогресу. Доведено, що інновації є засобом підвищення ефективності виробництва продукції, а також засобом адаптації підприємства до змін соціального, економічного, екологічного середовища. Обґрунтовано, що інноваційний процес у сільськогосподарському виробництві – це постійний, безперервний процес перетворення окремих технічних, технологічних, агрохімічних, біологічних та організаційно-економічних ідей і наукових варіантів вирішення певного практичного завдання з метою переходу аграрних галузей та підприємств на якісно новий рівень виробничого процесу. Запропоновано основні шляхи ефективності, стабілізації та подальшого розвитку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, що залежить від здатності управлінських структур, наукових установ і агроформувань впроваджувати інновації, зберігати свій кадровий потенціал, застосовувати ефективні важелі мотивації, стимулювання й ефективності реалізації ресурсного потенціалу в цілому.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційні технології, сільське господарство, конкуренція, державне регулювання, економічний розвиток.

Транченко Людмила Владимировна,

*доктор экономических наук, профессор кафедры менеджмента организаций
Уманского национального университета садоводства,*

Транченко Александр Михайлович,

*кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры финансов и кредита
Уманского национального университета садоводства*

ВНЕДРЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНЫХ ИННОВАЦИОННЫХ СРЕДСТВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОИЗВОДСТВО

В статье раскрыто, что в процессе ресурсопользования и ресурсосбережения в сельскохозяйственных предприятиях важную роль играет внедрение новейших технологий и достижений научно-технического прогресса. Доказано, что инновации являются средством повышения эффективности производства продукции, а также средством адаптации предприятия к изменениям социальной, экономической, экологической среды. Обосновано, что инновационный процесс в сельскохозяйственном производстве – это постоянный, непрерывный процесс преобразования отдельных технических, технологических, агрохимических, биологических и организационно-экономических идей и научных вариантов решения определенной практической задачи с целью перехода аграрных отраслей и предприятий на качественно новый уровень производственного процесса. Предложены основные пути эффективности, стабилизации и дальнейшего развития ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий, который зависит от способности управленческих структур, научных учреждений и агроформирований внедрять инновации, сохранять свой кадровый потенциал, применять эффективные рычаги мотивации, стимулирования и эффективности реализации ресурсного потенциала в целом.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационные технологии, сельское хозяйство, конкуренция, государственное регулирование, экономическое развитие.

Liudmyla Tranchenko,*Doctor of Economics, Professor of Department of Enterprise Management of Uman National University of Horticulture,***Oleksandr Tranchenko,***PhD in Economics, senior lecturer of finance and credit department of Uman National University of Horticulture*

IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE COMPETITIVE IN AGRICULTURE

The article revealed that in the process of resource use and resource-saving in the agricultural enterprises plays an important role in introduction of the newest technologies and achievements of scientific and technical progress. It is proved that innovation is a means of increasing the efficiency of production, as well as means of adaptation of the enterprise to the changes in the social, economic, ecological environment. It is substantiated that the innovation process in the agricultural production is a permanent process of transformation of some of the technical, technological, agro-chemical, biological and organizational-economic ideas and scientific variants of the decision of the certain practical tasks with the purpose of conversion of agricultural industries and enterprises to a qualitatively new level of production process. The basic ways of efficiency, stabilization and further development of the resource potential of agricultural enterprises which depends on the ability of management structures, research institutions and agricultural enterprises innovate, to preserve their personnel potential, take effective levers to motivation and efficiency of the implementation of the resource potential in General.

Key words: *innovations, innovative activity, innovative technologies, agriculture, competition, government regulation, economic development.*

Постановка проблеми. Нині значна частина вітчизняних агропідприємств, особливо малих, неспроможна виробляти високоякісну й конкурентоспроможну продукцію. Це є результатом таких негативних явищ, як: застарілий машинно-тракторний парк, диспаритет цін на продукцію промисловості й сільськогосподарства, постійне зростання цін на паливо-мастильні матеріали, недосконала кредитно-фінансова система і законодавча база, обмеженість інформаційних ресурсів, втрата висококваліфікованих працівників, відсутність необхідних інвестицій та доступних інновацій тощо.

Ці проблеми стали особливо гострими у зв'язку з набуттям Україною членства в структурах СОТ, що вимагає від нашої держави постачання на світовий ринок високоякісної конкурентоспроможної продукції. Таким чином, постає гостра необхідність у переорієнтації традиційного господарювання на високо-ефективне інноваційне.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ринковим умовам господарювання присвячені праці М. Портера, І. Ансоффа, А. Курно, Ф. Еджуорт, Дж. Робінсона, Ж.-Ж. Ламбена, Ф. Котлера, Д. Кемпбела, Дж. Стоунхауса, Б. Х'юстона, Практичні питання дослідження конкурентоспроможності промислових підприємств розглянуто у публікаціях Г. Л. Багієва, Т. О. Загорної, І. З. Должанського, М. Г. Долинської, В. Є. Реутова, О. М. Ястремської, Т. Ф. Рябової. Методи кількісної оцінки та аналізу конкурентоспроможності розглядали такі вчені, як І. Н. Герчикова, У. Г. Зінуров, І. У. Зулькарнаєв, Л. Р. Ільєсова.

Багато зробили для її вирішення російські та українські вчені – В. Андріанов, Я. Базилюк, О. Білорус, Б. Губський, В. Геєць, М. Д. Гилка [1], Ю. А. Кузнецова [3], А. О. Сітковська [4], О. М. Яценко [5], Д. Лук'яненко, В. Монтиєв, В. Маштабей, В. Попов, В. Сіденко, І. Спиридонов, С. Соколенко, Р. Фатхутдінов, А. Хоюнов та інші. Незважаючи на досить широкий спектр досліджень конкурентоспроможності, багато питань стосовно посилення економічних важелів у цій сфері економіки України опрацьовані поки що недостатньо, що зумовлює **актуальність** вибраної теми статті, його мету, які необхідно вирішувати відповідно до вимог часу.

Метою статті є обґрунтування необхідності застосування конкурентоспроможних інноваційних засобів у сільськогосподарському виробництві для розвитку сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Загалом Україна має потенційні можливості для успішного здійснення інноваційної діяльності, однак на рівні держави необхідно виконати низку заходів: забезпечити стабільну економічну ситуацію в країні для залучення інвестицій в агропромисловий комплекс; надати пільги підприємствам, які створюють інноваційний продукт, що дозволить збільшити фінансові ресурси для реалізації інноваційної програми підприємства; зорієнтувати фінансово-кредитні установи на надання кредитів підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю. Використання запропонованих заходів щодо стимулювання впровадження інновацій підприємствами агропромислового виробництва дозволить покращити процес виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучати зовнішні інвестиції в інноваційну діяльність.

Агроінновація – це інновація, реалізована в аграрній сфері. Основним ініціатором агроінновацій для сільськогосподарських підприємств є мережа науково-дослідних установ НААН та Міністерства аграрної політики та продовольства України. В аграрній діяльності розробка інновацій і їх впровадження пов'язано переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, нової техніки, новими

ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції. Історичні зміни у технологіях вирощування сільськогосподарських культур зумовили зниження до десятка разів витрат праці з розрахунку на 1 га посіву за одночасного підвищення врожайності й поліпшення умов праці. Тому в сільському господарстві зміна технології має більш глибокий ефект, ніж просто поява нової продукції. Аграрні інновації мають чимало особливостей порівняно з інноваціями в інших галузях економіки (рис. 1).

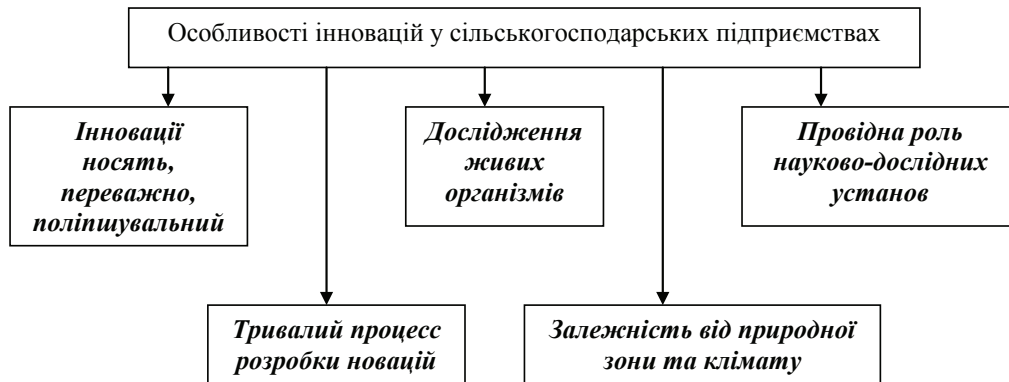

Рис. 1. Особливості інновацій у сільськогосподарських підприємствах*

*Розроблено автором

На сучасному етапі розвитку аграрного виробництва важливими напрямками розвитку інновацій є такі: застосування біотехнології для створення сільськогосподарської продукції із заданими властивостями; ландшафтне та високоточне землеробство; нові ґрунтозахисні технології землеробства на основі мінімального або нульового обробітку землі; енерго- та ресурсозберігаючі технології, селекція та насінництво тощо. Зокрема, у виробництві сільськогосподарської продукції тільки за рахунок сорту можна досягти збільшення її обсягів на 30–40%.

У системі економічного потенціалу аграрних підприємств важливе значення належить інноваційному потенціалу, який безумовно є стратегічним критерієм результативності й ефективності їх функціонування (рис. 2).

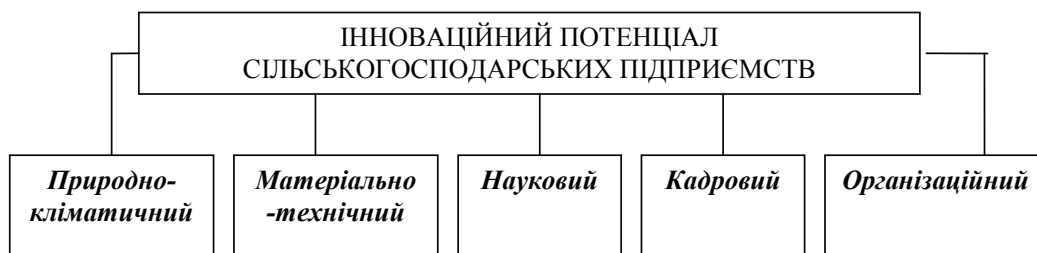

Рис. 2. Елементи інноваційного потенціалу аграрних підприємств*

*Розроблено автором

Інноваційний потенціал – здатність до зміни, покращання, прогресу, це джерело розвитку. Якщо розглядати більш ширше, то це здатність господарства чи суб'єкта господарювання робити нову, науково містку продукцію, що відповідає вимогам ринку і містить у собі: виробничі потужності для виробництва засобів виробництва; професійний і науково-технічний склад персоналу; потужності експериментальної бази, пов'язаної з підготовкою нового виробництва; інструмент і оснащення для проведення наукомістких операцій; можливості впровадження нововведень і його контролю. Доказом цьому може слугувати таке явище, як дифузія інновацій. Так, застосування нового обладнання (яке є конкретним результатом інноваційного процесу, інновації) веде до виготовлення нової продукції, яка, своєю чергою, виходячи на ринок, є джерелом, чинником подальших змін.

Зменшення інноваційного потенціалу аграрних підприємств у сучасних умовах пов'язано насамперед

з недоліками системи регулювання інноваційної діяльності. Серед них слабозвинена інфраструктура здійснення інновацій, зниження обсягів фінансування інноваційної діяльності, трансформаційні процеси організаційної структури підприємств, які займаються інноваційною діяльністю [5]. Покращення інноваційного потенціалу аграрних підприємств можливе лише завдяки взаємопов'язаній дії чинників: інвестиційній підтримці інноваційної діяльності всіх сфер агропромислового сектора: сільського господарства як головної галузі; промисловості, що виробляє засоби виробництва для нього; переробної промисловості; розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва в системі агропромислового виробництва; створенню інфраструктури інноваційної діяльності в системі АПВ та в окремих підприємствах; покращенню системи нормативно-законодавчих актів, що регулюють інноваційні процеси в державі та в агропромисловому секторі зокрема [4].

У сучасних умовах інноваційна стратегія управління ресурсокористуванням повинна регламентувати порядок господарської діяльності і спрямовуватися на визначення підходів до управління інноваційною діяльністю аграрних підприємств і, зокрема, її мотивації. Сьогодні метою інновацій є удосконалення діяльності аграрних підприємств для забезпечення задоволення потреб споживачів і оптимального завантаження переробних виробництв. Інноваційна політика регламентує складну систему науково-технічної, маркетингової, управлінської, виробничої й економічної діяльності [3].

За ініціативи Національної академії аграрних наук України і Міністерства аграрної політики та продовольства з метою впорядкування системи наукового забезпечення агропромислового виробництва АР Крим та адміністративних областей, підвищення рівня інноваційних перетворень в аграрному секторі економіки, дієвого впливу аграрної науки на конкурентоспроможність агроформувань у кожному регіоні України створені центри наукового забезпечення агропромислового виробництва (АПВ).

Основною ідеєю їх створення було прискорення інноваційних процесів шляхом об'єднання зусиль наукових, освітніх установ, виробничих структур аграрного профілю регіонів щодо застосування досягнень аграрної науки на виробництві, трансферу інновацій агроформуванням різних форм господарювання, вдосконалення взаємодії з науково-методичними центрами та провідними галузевими науковими установами НААНУ, науково-консультаційного та інформаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, розповсюдження передового досвіду та підвищення їх рівня знань. Зміну кількості наукових організацій за 9 років можна простежити на рис. 3.

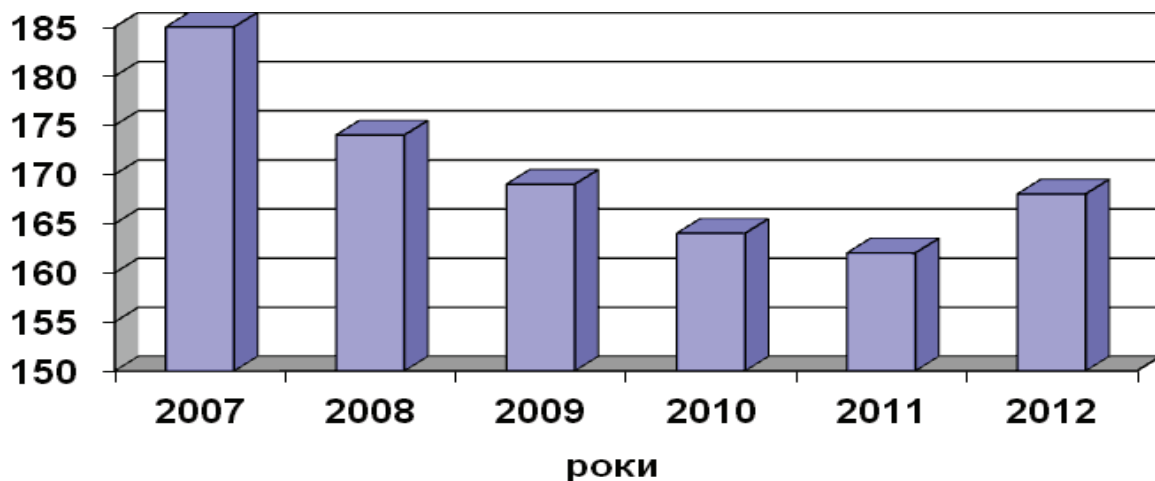

Рис. 3. Кількість наукових організацій сільськогосподарських галузей*

* Розраховано автором на основі [2]

Отже, як показує рис. 3, починаючи з 2007 р., установами кількість таких установ поступово збільшується. Науково-дослідними установами щорічно завершується близько 800 наукових розробок. Доведення цих розробок до рівня інновацій, адаптація їх до ґрунтово-кліматичних умов та просування наукової продукції на ринок інновацій у регіонах є важливими завданнями регіональних центрів наукового забезпечення АПВ.

У країні створено та функціонують 78 науково-технологічних демонстраційних полігонів. На них демонструються не лише сорти та гібриди сільськогосподарських культур, розробки локального значення, а й комплексні технології їх вирощування, адаптовані до умов регіонів, для різних категорій господарств. Для демонстрації наукових розробок у галузі зоотехнії сформовано і функціонує 58 модельних

ферм. В останні роки збільшується обсяг науково-технічних робіт сільськогосподарських підприємств та їх частка в загальному обсязі в Україні (рис. 4).

Рис. 4. Обсяг науково-технічних робіт, виконаних власними силами сільськогосподарських підприємств Полтавської області, млн. грн.

* Розраховано автором на основі [2]

З метою прискореного впровадження наукових розробок у виробництво доцільним є створення мережі агромагазинів. Основні напрями їх діяльності визначені як: надання оперативних рекомендацій товаровиробникам з питань виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції, спільне вирощування нових сортів та гібридів сільськогосподарських культур, забезпечення товаровиробників елітним насінням, добривами, засобами захисту, методичними публікаціями, розробка технологічних проектів та бізнес-планів, проведення навчань, надання маркетингових послуг.

Усі аграрні підприємства мають використовувати у своїй діяльності інформаційні ресурси інтернет-технології: електронну пошту, електронний документообіг, розробляти та постійно редагувати свої веб-сторінки. Окремі з них на своїх сторінках можуть розмістити торгові майданчики, форуми та ін. За фінансової підтримки Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб розроблено і впроваджено веб-сайт національної академії аграрних наук. Сьогодні він виконує, в основному, представницькі функції, проте в найближчому майбутньому його можна використовувати як інструмент з розповсюдження нових знань – сортів, гібридів, порід, технологій, препаратів, машин, механізмів та ін., що пропонуються аграрною наукою агропромислому виробництву.

Результати діяльності регіональних інститутів наукового забезпечення агропромислового виробництва доводять, що цей напрям організації впровадження інновацій досить поширений. Ці центри нині є головними координаторами і виконавцями здійснення науково-дослідних робіт в аграрному секторі економіки [1]. Таким чином, можна стверджувати, що управління інноваційною діяльністю на рівні АПВ – це багаторівнева система управління інноваційними процесами, прийняття управлінських рішень, які спрямовані на створення конкурентоспроможної продукції в агроформуваннях, досягнення ефективних результатів інноваційної діяльності та реалізації інноваційних стратегій [3].

Структурними ланками інноваційного управління є: стратегія, розробка та здійснення єдиної інноваційної політики, кадрового забезпечення інноваційних процесів, розробка програм інноваційної діяльності, забезпечення інноваційних проектів ресурсами (у тому числі фінансовими й інформаційними), відбір та впровадження інноваційних проектів, створення інноваційної інфраструктури, моніторинг інноваційної діяльності тощо [4].

Актуальним завданням у створенні механізмів управління інноваційною діяльністю на рівні сільськогосподарських є координування процесу розробки системи підтримки інноваційної діяльності, складовими якої є об'єкти інфраструктури підтримки інноваційної діяльності в регіоні. В інноваційній інфраструктурі не виключено також утворення науково-технічних альянсів, консорціумів, спільних інноваційних підприємств (у тому числі й міжнародних), бізнес-інкубаторів, кластерних структур, агропромислових наукових парків тощо. Важливим питанням у формуванні механізмів управління інноваційною діяльністю є визначення суб'єктів (ланок) управління й обґрунтування їхніх функцій.

Висновки. Таким чином, можна підсумувати, що інноваційний розвиток ресурсокористування визначається впливом різноманітних чинників. Технологічне і технічне переозброєння агроформувань в сучасних умовах є ключовою проблемою підвищення їх конкурентоспроможності та забезпечення про-

довольчої безпеки України. Тільки створення й освоєння нової техніки і машинних технологій дозволить поліпшити якість і конкурентоспроможність вітчизняної сільгосппродукції.

Для розвитку ресурсокористування та ресурсозбереження потрібна державна підтримка, особливо при розробці та освоєнні енерго- і ресурсозберігаючих агротехнологій. Необхідно визначити, що собівартість української сільськогосподарської та продовольчої продукції є порівняно невисокою на світових ринках. Це зумовлено дешевою робочою силою, відсутністю ринку землі, незначними матеріальними витратами через обмеженість оборотних коштів. Але із врахуванням світових трансформацій ситуація у вітчизняному агровиробництві змінюватиметься. Поява ринку землі, зростання ціни на робочу силу, на енергоносії та інші матеріальні засоби виробництва приведуть до зростання собівартості аграрної продукції. Ефективна аграрна політика в країні, отже, означає цінову лібералізацію на ринку ресурсів, що повинно привести до їх кращого розподілу. Але на практиці розбіжність інтересів сільськогосподарських виробників, переробників, торгівлі та виробників засобів для сільського господарства продовжує спричиняти нееквівалентність міжгалузевого обміну.

У цьому аспекті важливим є вирішення проблем ресурсозбереження з погляду ефективного використання основних складових аграрного ресурсного потенціалу; впливу на динаміку виробничих витрат такого макроекономічного чинника, як ціновий паритет в умовах інфляції. Інтенсивний тип відтворення у сільському господарстві реалізується через додаткові вкладення, які не можна ототожнювати лише зі зростанням витрат, оскільки в процесі інтенсифікації відбувається якісне вдосконалення виробництва, через використання досягнень науково-технічного прогресу, застосування новітніх засобів виробництва, інноваційних технологій, що забезпечують підвищення ефективності виробництва.

Удосконалення форм виробничої інтенсифікації на основі їх поєднання та створення ефекту нової якості передбачає раціональне поєднання фондозберігаючої та матеріало- і ресурсозберігаючої форм інтенсифікації, завдяки чому якісно зростає ефективність суспільного виробництва. Ефективне використання ресурсів досягається за їх пропорційної збалансованості, що відповідає технологічним вимогам виробничого процесу. Такий підхід, що ґрунтується на раціональному співвідношенні між земельними, трудовими, матеріально-технічними ресурсами, реалізує на практиці оптимальне використання ресурсного потенціалу сільського господарства.

Побудова такого механізму ґрунтується на теорії інноваційних перетворень, функціонуванні та розвитку наукомістких виробничо-економічних систем. Інноваційний провайдинг сприяє створенню цілісної моделі науково-інноваційного процесу економічного розвитку сільськогосподарського виробництва, дозволяє об'єднати окремі складові науково-технічної сфери в єдину систему керування інноваційною діяльністю, кінцевою метою якої є підвищення ефективності результатів господарювання, формування та розвитку ресурсного потенціалу, зростання конкурентоспроможності продукції.

Література:

1. Гилка М. Д. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та їх державна підтримка / М. Д. Гилка // Економіка АПК. – 2012. – № 3. – С. 78–83.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] : офіційний web-сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Кузнецова Ю. А. Інновації як фактор підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України / Ю. А. Кузнецова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». Вип. 6/2 (49), 2011 : науковий журнал / Сумський національний аграрний університет. – Суми : СНАУ, 2011. – С. 138–141.
4. Сітковська А. О. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: стан і перспективи / О. Сітковська // Економіка. Фінанси. Право. – 2012. – № 6. – С. 6–9.
5. Яценко О. М. Конкурентоспроможність галузей сільського господарства в умовах глобалізації ринку продовольства / О. М. Яценко // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 31–38.